

KENDİNİ TANIMA, YALNIZCA İNSANA ÖZGÜ DEĞİLDİR

Şempanzelerde Kendini Tanıma Yeteneği

Albany'deki New York Devlet Üniversitesi ruhbilimcilerinden birinin bildirdiğine göre, zihnin evrim zincirinde saptanmış görünürdeki boşluk, şempanzeler ile orangutanları, insanın zekâ seviyesine, öteki primatlara oranla, sanıldan daha çok yaklaştırmıştır. Gordon G. Gallup Jr.: "Zekâ yönünden bir hayvandan öbürüsüne sürekliliğin varolduğu öne sürülmüştür. Arada olsa olsa derece farkı bulunabilir".

Gallup'un "American Psychologist"ın Mayıs sayısında belirttiği üzere, can alıcı sorun, kendini tanımadır. Şimdiye dek kendini tanıma yeteneğinin, ancak insanlara özgü olduğu sanılagelmıştır. Bununla birlikte, Gallup'un da daha başkalarının da, aşağı yukarı 1970'den beri girişmiş oldukları deneylerden, şempanzeler ile orangutanların da, kendini tanıma duygusunu taşıdıkları çeşidinden çarpıcı bir sonuç ortaya çıkmıştır. —Büyük gerçek - maymunlar (ape) kategorisinin üçüncü üyesi sayılan gorillerde ise, kendini tanıma yeteneği, şimdiye dek sınanamamıştır—

Yakında yayımlanması tasarlanan Gallup'un en son araştırması, öteki primatların, büyük gerçek - maymunların tersine, kendini tanıma yeteneğinden yoksun bulduklarına dair daha başka kanıtlar içermektedir. Söz konusu çalışmada, doğanın bağrında doğmuş, daha ergenleşmemiş bir makak maymununun, beş ay boyunca 2.400 saat aynanın karşısında tutulduğu belirtiliyor. Ne var ki sonuç olarak hayvanın, kendini tanıması bakımından inandırıcı bir belirti göstermediği saptanmıştır.

Yukarıda anlatılmış olanlara karşıt düşen, son birkaç yılda ele alınmış değişik araştırmalarda, şempanzeler ile orangutanlar, aynanın karşısına geçtikten ancak iki yahut üç gün sonra kendini tanıma belirtilerini göstermeğe başladıkları saptanmıştır. Gallup, aynaların karşısına geçirilen şempanzelerin, aynada gördükleri kendi hayallerini ilkin başka bir şempanze sanıp tehdit ettiklerini, bunun ardından da kendilerini tanıyabildiklerini göstermiştir. Gallup: "Şempanzeler, kendilerini görmek için ilk elde yansılarını kullandılar. Kendileriyle ilgili daha başka bilgiler edinmek amacıyla da —vücutlarının görünmeyen kesimlerini görmeğe çalışmak, dişleri arasın-

dan oraya sıkışmış yiyecek parçalarını çıkarmak, su kabarcıklarını patlatmak, aynaya yüzünü ekşitmek gibi— çeşitli olanakları denediler".

Gösterdikleri bütün bu davranışlardan şempanzelerin, aynaya yansıtıklarının, sahiden kendileri olduğunu anladıklarına dair, Gallup, vardığı sonucun, yine de meslektaşlarını "pek öyle inandırmamış olabileceğini" sezmiştir. Bundan dolayı, aynanın karşısına ilk çıkıştan sonra, her hayvan duyumsuzlaştırılıp kulakları ile kaşlarına çepeçevre gözü tahriş etmeyen, kokusuz koyu kırmızı boya sürülmüştür. Şempanzelerin, bu şekilde işaretlendiklerinin farkına varamadıkları konusunda kanaat getirdikten sonra Gallup, onları kafeslerine önce ayasız olarak kapatmıştır. Bir süre sonra, onlara ayna da vermiştir.

Gallup, ayna verildiğinde şempanzelerin, bedenlerinde işaretlenmiş yerlere dokunmak için 25 kez daha çok çaba harcadıklarını saptamıştır. Söz konusu davranış türünün oranı yükselmekle kalmamış, seyretme süresi de artmıştır. Buna ek olarak, boya, çoktan kuruyarak silinemez hal almasına rağmen, şempanzeler, işaretli yörelere değmiş parmaklarını görüp koklamağa çalışmışlardır.

Gallup'un da belirttiği üzere, sözü edilen olaylar, önemli sonuçları birlikte getirmektedirler. Nitekim yine Gallup, "kendini tanıma, benlik kavramına götüren yolun ilk basamağı sayılabileceğine göre, bütün bu veriler, benlik kavramının, genellikle sanılanın tersine, insanın tekelinde bulunmadığını göstermektedirler" vargısına ulaşmıştır. Ruhbilimci, (aynı şekilde sınanmış olan) maymunlar ile babuinlerde görüldüğü gibi, gerçek - maymunlar ile öteki primatlar arasındaki görünürdeki ayrılığın nedenini iyice belirlemede şimdilik başarısız kaldığı söylenebilir. Yine kimi ruhbilimciler, aradaki başkalıkların, söz konusu hayvanlar arasında beyinzar kütlesindeki farklardan yahut yalnızca bir bölüm hayvanın benliğini kavrayabilmesini sağlayan 'eşik olayı'ndan ileri geldiklerini varsaydılar.

Gallup, "primat araştırması, insanla ilgili geleneksel anlayışlara karşı en amansız tehdittir" diyor. "Evrimin giriştiği, kendini tanıma deneyinin biricik hedefi insan olmayabilir".

SCIENCE NEWS'tan
Çeviren: Dr. Teoman DURALI